

Tijdschrift

VAN HET EUROPEES GENOOTSCHAP
VOOR MUNT- EN PENNINGKUNDE

VOL. XIX (april 1969) N° 4

Tijdschrift: MOORS E., Oude Antwerpsebaan, 161, MECHELEN

Bijdrage: Beschermend lid: minimum 200 fr. te storten aan
Lid: 150 fr.

LE MAIRE, P., 53 de Broquevillelaan, Brussel 15 of
op P.C.R. 8460.38 van het genootschap te Brussel of
via de Afdelingen

Nederlandse leden: briefwisseling aan MOORS, E.,
Oude Antwerpsebaan, 161, MECHELEN

« DOPPIESGELD » IS GEZOCHT DOOR VERZAMELAARS ⁽¹⁾

Gedurende de laatste paar jaar zijn verzamelaars over de hele wereld, en vooral in Amerika, plotseling tot het besef gekomen dat het muntstelsel van Duits-Oost-Afrika een uitstekend veld biedt aan de verzamelaar. De reeks heeft alles wat zijn hart kan verblijden, is historisch en numismatisch interessant; is begrensd, want zij is beperkt tot een tijdperk van slechts 26 jaar; zij biedt een uitdaging, want er zijn een aantal zeldzame munten en ten slotte is het lonend omdat alles er op duidt dat de waarde zal vermeerderen.

De reeks is vooral voor Zuidafrikaanse verzamelaars aantrekkelijk, want vele van onze landgenoten hebben gediend in de Zuid-Afrikaanse Expeditiemacht onder generaal Smuts die de Duitse overheersing in Oost-Afrika in 1916 beëindigd heeft.

Er waren drie verschillende reeksen in het muntstelsel van Duits-Oost-Afrika. Tussen 1890 en 1902 zijn vijf verschillende denomina-

(1) *Het twintighellerstuk is een voorbeeld van het « doppiesgeld » van Duits-Oost-Afrika. Zie Yeoman blz. 203-10 en 10a.*

ties in Berlijn gemunt in naam van het « Deutsch-Ostrafrikanische Gesellschaft ». Vier van deze munten waren zilver, nl. het tweeroep-, het eenroep-, het halfroep- en het kwartroepstuk en een pesastuk in koper.

Op de voorkant van de zilveren munten is het borstbeeld van keizer Wilhelm II, met de helm op. Op de keerzijde is het wapenschild van de maatschappij — een leeuw onder een palmboom — met de naam van de maatschappij en de muntwaarde in een cirkelvormige inscriptie.

Op de voorkant van de pesa verschijnt de gekroonde Duitse arend en op de keerzijde een Arabische inscriptie, omsloten door een bladerkrans.

Duits bezit

Eind 1902 werd het gebied formeel Duits keizerlijk bezit en de muntrechten van de maatschappij zijn door de staat overgenomen. Men ging voort met het munten van zilveren roepestukken en halve- en kwartroepstukken en liet de voorkant onveranderd. Het ontwerp op de keerzijde werd nu echter een open krans met de woorden *Deutsch Ostafrika* er boven en de muntwaarde en datum in grote cijfers in het midden.

De heller (100 = 1 roep) vervangt de pesa (64 = 1 roep). Een vijf-, een- en halfhellerstukken zijn uit brons geslagen met de Duitse keizerlijke kroon en de woorden *Deutsch Ostafrika* op de voorkant en een krans en de muntwaarde op de keerzijde.

Na slechts twee jaar is het munten van vijfhellerstukken uit brons gestaakt en vijf- en tienhellerstukken zijn gemunt uit kupronikkel. Deze munten hebben een gat in het midden met op de voorkant bovenaan een kroon en het jaartal en op de keerzijde een gedeelte van een krans en de muntwaarde. De munten van deze reeks, die in Berlijn geslagen zijn, zijn gemerkt A, terwijl op die van Hamburg een J verschijnt.

In het begin van 1916 heeft de Duitse overheid in Oost-Afrika, afgesneden van Europa en met de taak om het gebied tegen de invalsmachten van generaal Smuts te beschermen, een tekort aan in omloop zijnde munten ondervonden.

Tijdelijke Munt

Er is besloten om een tijdelijke oorlogsmunt bij de spoorwegwerkplaats bij Tabora op te richten, 450 mijl het binnenland in vanaf Dar-es-Salaam. Met een vindingrijkheid die herinnert aan die van het personeel van de Transvaalse Staatsmunt-te-Velde van 1902, hebben dr. Schumacher, voorzitter van de Kunandagoudmijnmaatschappij, en zijn collega's de bijna overweldigende problemen opgelost en zijn zij erin geslaagd om meer dan 16.000

gouden vijftienroepstukken en aanzienlijke hoeveelheden twintig- en vijfhellerstukken in koper en brons te slaan.

Het vijftienroepstuk (1), dat geslagen is met stempels die ontworpen zijn door een spoorwegaarbeider en gesneden door een plaatselijke Singalese vakman, heeft op de voorkant de Duitse arend en op de keerzijde een prachtige olifant met de Kilimandjaro op de achtergrond.

De twintig- en vijfhellerstukken vertonen de Duitse kroon op de voorkant en een krans en de muntwaarde op de keerzijde.

Al deze munten dragen het jaartal 1916 en het muntmerk T (van Tabora). De Zuid-Afrikaanse soldaten hebben sommige munten « doppiëgeld » genoemd omdat het brons voor de kleinere geldstukken verkregen is door oude patroondoppen te smelten.

Onze vaders en ooms zijn teruggekomen met talloze verhalen over de Oost-Afrikaanse veldtocht. Wat misschien nog belangrijker is, is dat zij als aandenken vele van deze muntstukken, waaronder Tabora-ponden en doppiëgeld, teruggebracht hebben.

NUMISMATIKUS

Ons welwillend afgestaan en ontleend aan *Nieuws uit Zuid-Afrika*, Nr 6-1968, Postbus 660 's-Gravenhage.

GALLIË OF DE VERRE OORSPRONG VAN HET SURREALISME

Misschien was het omwille van hun avontuur op het Capitoon en omwille van het brons dat men hen dat jaar voor goud in de handen trachtte te stoppen, dat de Galliërs lange tijd met minachting neerkijken op de Romeinse munt. Daarom is het dat, ondanks het feit dat ze het merendeel met Italië handel dreven, onze voorouders zonder aarzelen toetraden tot de « drachme zone », toen het ogenblik daarvoor gekomen was.

Niet dat dit enig ekonomiesch voordeel opleverde: Griekenland was te ver! Maar de Kelten vormden een heel eigenaardige gemeenschap die er een ongeregeld leven op nahield naast de orde en de organisatie die Rome aan de wereld oplegde.

Surrealistische Geldstukken

Met zijn strenge wetten en zijn legioenen om ze te doen onderhouden inspireerde de Romeinse republiek de Galliërs nog tot andere dingen dan het wantrouwen. Weldra kwam men ze tegen in huurlingen uniform, overal waar er een Romein viel af te ran-

(1) Tabora-pond zie Yeoman n° 16.

selen, of dat nu in Afrika was of in Azië. Het is in de legerkampen dat ze de smaak voor de mooie Griekse munten te pakken kregen en er de universaliteit van leerden kennen. En als men toevallig vergat er hun van uit te delen, kregen ze zulke aanvallen van woede dat steden als Delphi er nog lang een pijnlijke herinnering aan meedroegen. De eerste Gallische muntstukken, drie eeuwen voor onze tijdrekening, waren dus van het type der Griekse drachmen en staters.

Knorrige verzamelaars hebben die munt als boerse nabootsing bestempeld. Hoe slecht kenden ze onze voorouders. In werkelijkheid gaven dezen weinig om het bezit van een muntstuk. Want zoals een muntstuk een voor- en keerzijde heeft, zo bestond de Gallische gemeenschap niet alleen uit avonturiers; men vond er niet weinig geweldlozen die, het hoofd met groen gekranst, het plantenrijk en de eik in het bijzonder zo'n vurige verering toedragen dat ze op bepaalde tijdstippen de marentakken uit deze boom sneden, omdat dezen ervan verdacht werden de eik schade te berokkenen. Met hun haar en baard lang en hun weigering wapens te dragen, herinneren de druïden aan zekere hedendaagse pacifistische bewegingen. Ze hadden eveneens misprijzen voor gemunte rijkdom en het opstapelen van geld. Hun invloed was groot. Daarom zijn de Gallische stukken niet van goud, maar van een legering waar voor een groot deel Bretoens tin in voorkomt.

Maar al waren hun stukken niet van edel metaal, toch zou het niet opgaan te beweren dat de Kelten gewoonweg boers en verstoken van kunstzin waren. Zoals hun levenswijze is ook hun aanleg gewoon anders, wat de numismaten, gewoon aan klassieke vormen, moeilijk kunnen toegeven. Inderdaad heeft geen ander volk in de hele geschiedenis van de munt, surrealistische aanmuntingen durven doen gelijk zij dat deden.

De gedaanteverandering der goden

De ware kunstenaar kan er zich moeilijk toe beperken slaafs het model dat men hem voorlegt te kopiëren. En er moeten veel kunstenaars geweest zijn bij de Galliërs want men treft er duizenden verschillende types van muntstukken. Door hun verscheidenheid brengen ze de verzamelaars tot wanhoop.

En nochtans lag er aan de oorsprong van dat vruchtbaar nakomelingschap slechts één model: de zeer mooie stater van Philippos van Macedonië met een gelauwerd hoofd van Apolloon op de voorzijde en een triomfwagen op de keerzijde. Maar al gauw was het haar van de god op zijn Gallisch gevlochten en doken er bloemen op in de kroon; deze verlengden zich tot neerhangende krullen en vangarmen die uitliepen in schelpen en muilen van monsters. Dat patroon breidde zich uit, groeide en palmden het hele stuk in. Het zijn de bekende geldstukken, « op het oog » genoemd.

Dezelfde vervorming had plaats op de zijde met de wagen. De paarden vervormden zich zozeer dat ze soms menselijke vormen aannamen, later in schijven of halve maantjes uit elkaar spatten, of in onbegrijpelijke symbolen waarvan men misschien niet zonder reden zegt dat ze esoterisch waren. Het zijn de eerste surrealistische scheppingen, de verre oorsprong van de hedendaagse kunst. We zijn aan onze voorouders, de Galliërs, meer verschuldigd dan men wel denkt!

Bij de ongebreidelde verbeelding van de kunstenaars voegden zich de invallen van de munters. Ze werkten op een aambeeld en beschikten voor iedere zijde van een stateros over een verschillende gietvorm, stempel genoemd. Een ervan was in het aambeeld ingezet, de andere was los. De vakman stookte eerst ongeveer de hoeveelheid van de legering nodig voor een muntstuk, witgloeiend. Met een tang legde hij die op de ingezette stempel. Dan nam hij de losse stempel in de ene hand, legde hem op het witgloeiend metaal terwijl hij er een enorme hamerslag op gaf.

Dit bondig werkproces veroorloofde geen snelle productie. Een regering heeft daar nochtans recht op. Er waren dus meerdere aambeelden nodig in de werkplaats van een munter, ieder van een verschillende stempel voorzien. En er waren nog meer losse stempels nodig, want er braken er regelmatig. Maar na elke rustpauze, en men denkt dat die wel talrijk waren, was het voor onze munters zeker geen zorg daarna dezelfde losse stempel terug te nemen; twee precies dezelfde Gallische munten vinden is een zeldzaamheid.

Twintig eeuwen later tracht men nog altijd ze in series onder te brengen. Een minutieus werkje van geduld waaraan geleerden hun

Portret van Philippos van Macedonië door een Gallisch kunstenaar

leven wijden. Eentonig is het op verre na en soms brengt het ware verrassingen. Een der meest onverwachte resultaten is waarschijnlijk het zetten van een punt achter de lange discussie over Alesia.

Waar Napoleon er zich mee moeit

Ondertussen hadden de Romeinse legioenen zich met de meest bedrieglijke voorwendsels op Gallië geworpen en brachten het met geweld tot de «denarius zone». In het bezette gebied wijkt de drachme meer en meer voor de quinarius. In het noorden is er zowel een politieke als een monetaire verbroekeling: devaluatie. De stukken worden met steeds meer ingewikkelde en steeds meer zonderlinge symbolen bedekt, terwijl het gebruikte metaal tegelijkertijd van mindere kwaliteit wordt. Ondertussen slaan de onderworpen volkeren op zijn Gallisch Romeinse munten waarop het ruw gezicht van de stamhoofden dat der goden vervangt.

In 52 komt de jonge Vercingetorix aan het hoofd van een opstandige coalitie. Na Gergovia in Alesia omsingeld, ontsnapt hij uit de bekende belegering waarvan Caesar ons welwillend een verslag heeft nagelaten. De moed en het ongelukkig einde van Vercingetorix, de grote hoeveelheid troepen door de Romeinen tegen hem ingezet, hebben ertoe bijgedragen een aureool van legende rond Alesia te weven, een stad waarvan men totaal niets wist, zelfs niet de juiste ligging. De eerste historicus die systematische opzoekingen begon naar de verloren stad was... Napoleon III.

De keizer had zich voorgenomen een leven van Caesar te schrijven. Hij zag Alesia in de oppidum van de Auxoisberg die het dorpje Alise-Sainte-Reine beheerst, 50 km. ten noord-westen van Dijon. De opgravingen onder zijn bescherming ondernomen leidden, zeer tot zijn voldoening, ondermeer tot de ontdekking van een stateros van zeer laag electroon, die onder het portret van een jonge krijger met overvloedig gekruld haar als opschrift had: **VERCINGETORIXS**.

Maar heeft een keizer wel het recht historicus te zijn? De geleerden riepen in koor «bedrog!» Volgens hen moest Alise ten allen prijze Alesia zijn, omwille van het keizerlijk prestige. En men ging lustig verder Alesia elders te zoeken.

De Auxoisberg of de ondergang van het surrealisme

Napoleon heeft deze nieuwe slag om Alesia slechts posthuum gewonnen, en dit door de recente opzoekingen van Colbert de Beau lieu. Deze geleerde zocht eerst tussen al de stukken met het opschrift Vercingetorixs, dit, dat door de mannen van de keizer vlak bij Alise was gevonden. Hij vond het in het museum van Saint-Germain-en-Laye, waar een fout in de codificatie het uit het oog deed verloren gaan. Uit een vergelijkende studie met andere bekende stukken van hetzelfde model, leidde hij af dat ze uit dezelfde gietvormen kwamen. Met uitzondering van dit van Alise, gelezen

midden in het gebied van de Manduliëers, waren al de andere stukken gevonden in het gebied der Arverniërs. En wat meer is, het verschilde er tevens van door de gebruikte legering: een soort brons van een meer dan minderwaardige samenstelling.

Het was de eerste maal dat een geleerde voor zo'n verschijnsel stond. Het leek alsof een onvoorziene gebeurtenis de munter plots verplicht had de gewone kwaliteit van zijn metaal door geel-koper te vervangen. En wat meer is, de andere stukken die men op dezelfde plaats had opgegraven waren, hoewel ze van een model waren van voor de tijd van Vercingetorix, in hetzelfde geel-koper gegoten!

Toen was het maar een stap meer tot het besluit dat een Arvernische munterij zich samen met de Gallische legers op terugtocht tot op de Auxoisberg had verplaatst, en dat men in de belegerde stad een noodmunt had moeten slaan met het voorhanden zijnde materieel en metaal. Het is best mogelijk!

Daar deze vaststelling zich voegde bij de andere vondsten in Alise — oude grachten, opeengestapelde Gallische en Romeinse wapens — heeft de analyse van het muntstuk het doorslaand bewijs geleverd. Het is wel degelijk daar dat Vercingetorix zich heeft overgegeven. Zijn mislukking luidde tevens de surrealistische ervaring op het gebied van munten uit.

SAINT-HILAIRE

Overgenomen van het maandblad IBF nr 24 1968

DE MUNT VAN PARIJS

(Vervolg)

Racine was hier een uitbinker. De eigenlijke compositie kwam toe aan de hofschilder of de beeldhouwer die er gewoonlijk een grote tekening met rood krijt van maakte. Tenslotte was het de taak van de graveerder om de tekening in het staal te snijden.

Het hoofdontwerp werd gewoonlijk gegraveerd, of liever in reliëf op een stalen blok uitgestoken en vervolgens in de stempels geslagen. Deze werden verder afgewerkt met het holle graveerwerk, soms na het inslagen van de kleine stiften «passe-partout» genaamd, de bijkomende elementen van de compositie, de teksten en de overgangen, die beter tot hun recht kwamen op het negatief dan op het positief, werden aangepast. Alzo maakte dat ploegwerk, men kan het ook kettingwerk noemen, het mogelijk de «geschiedenis op metaal» over de grote Lodewijk te verwezenlijken en deze prestatie was een der hoogtepunten uit het glansrijke bestaan van het munt-huis voor medailles. In 1600 was de instelling, wegens het bouwen van de «Pont-neuf» genoodzaakt te verhuizen. Zij werd ondergebracht in het Louvre, op de grote galerij van het gelijkvloers, naast

de koninklijke drukkerij. Het munthuis zal er blijven tot aan de regering van het Consulaat en er aannunten voor Lodewijk XIV, in mindere mate voor zijn opvolgers. Er werden medailles geslagen voor prinses, voor koninklijke hofdignitarissen, parlementen, staten, gemeenteraden, corporaties, parochies, edelen en burgers. Tevens werden er kleine penningen aangemaakt. Deze stukjes werden oorspronkelijk gebruikt om, in de tijd dat men zich nog van Romeinse cijfers bediende, te leren optellen bij het spel, als handgift of als « visite-kaartje ». In ieder geval was deze kleine penning zeer in de mode in de xvii^e en xviii^e eeuw.

David had de waarde van de medaille als propagandamiddel ingezien en inmiddels was de munt tijdens de Revolutie nagenoeg inactief gebleven; zij produceerde alleen zeldene stukken terwijl er anderzijds een opbloei van de volksmedaille waar te nemen was. Deze werden in lood of in tin gegoten door klandestiene werkhuizen en zij verheerlijkten de nieuwe ideeën of dienden de kontrarevolutie. Het volstond dat tijdens het Consulaat, Vivant-Denon de idee het groeien van een « geschiedenis op metaal » over Bonaparte, om de munt te doen herleven. Men richtte haar opnieuw op in de lokalen van de « muntsoorten » op de Conti-kaai en na de materiële hereniging volgde weldra de administrative. In de loop der xix^e eeuw was het « munthuis voor medailles » zeer actief maar het systematisch georganiseerde begrip van een « geschiedenis op metaal » werd uit het oog verloren. Er werd geslagen in opdracht van het koninklijke huis, van het ministerie van binnenlandse zaken of van het ministerie van schone kunsten. Het was slechts na het beëindigen van de eerste wereldoorlog dat het beheer van de Munt de oprichting uitlokte van een medaillecommissie, en dit met het doel de uitgifte van medailles, bestemd om een drie eeuwen oude traditie, te organiseren.

Reeds sedert een honderdtal jaren hadden liefhebbers erom verzocht oude stukken te herslaan. De hedendaagse uitgifte van medailles, bestemd de ene om deel uit te maken van de « geschiedenis op metaal », de andere om overhandigd te worden aan eventuele verbruikers, leidde tot het oprichten van een handelsdienst voor medailles die zijn cliënteel, (zoals de chalcografische dienst van het Louvre dit doet voor de prenten) proefslagen van medailles, oude werken, beloningsvoorwerpen, hedendaagse werken, historische documenten en kunstsouvenirs, kan aanbieden.

De kunst van de geslagen medaille, de officiële medaille, was sedert de Renaissance eenzelfde lot beschoren als dat van de officiële kunst. Erkend in zijn tijd tot aan het keizerrijk was zij reeds in volle verwringing tijdens de xix^e eeuw. Want hetzelfde symbool dat ons een medaille van het bewind van de grote Lodewijk doet waarderen wordt ons onuitstaanbaar, zij het door een onbewuste toenadering, bij een kunstwerk uit het stoomtijdperk. Wat men

inderdaad de medailleurs uit de xix^e eeuw kan verwijten, is een armzaligheid aan verbeelding die hen steeds deed terugblikken naar hun kunst uit het verleden en hiermede een zekere lomphed die misschien voortkwam onder invloed van de omringende stijl of misschien alleen door een eenvoudige technische oorzaak: de verhoging van de slagkracht van hun balanciers. Deze had hen er toe geleid alle medailles te bewerken in « champlevé » wegens een volkomen miskennis der superioriteit van het werk « en creux ».

Eerlijk gezegd, als enig vergelijkingsstelsel dat ons zou kunnen toelaten het verval van deze officiële kunst te bepalen, beschikken we slechts over enkele medailjons van romantische beeldhouwers, o.a. de befaamde David d'Angers en ook, naar het einde van de eeuw, Chapu en Charpentier.

Het op punt stellen van de reduceermachine (verkleinbank) brengt een nieuw keerpunt in de geschiedenis van de medaille en vervormt grondig het beroep van medailist. Tot nog toe was hij « graveerder op metaal » gebleven: gans vrij tijdens de Renaissance, in gilden verenigd onder Lodewijk XIV, herwon hij de vrijheid van compositie op de schilders en beeldhouwers des konings. Vermelden we slechts Benjamin Duvivier en Auguste Duprez die tijdens de xixe eeuw doordrongen waren van hun gildegeest en nauwgezet de richtlijnen opvolgden van het comité der graveerders. Van nu af volstond het voor de kunstenaar-medailist een was te boetsen en liefst op een veel grotere schaal, om het « aftasten » door de machine te vergemakkelijken: de reduceerbank zal van dit model een volkomen gelijkvormige afdruk in het staal graveren. De gegoten en de geslagen medaille benaderen zich in zekere mate, maar het is vooral de laatste die er haar eigen karakter bij verliest: alzo heeft men reproducties van landschappen gezien met een wazige bewolking in de verte, op een belachelijke wijze overgebracht in het hardste metaal.

Het is tijdens deze periode, in volle verwarring van stijl en mode, dat het beheer van « munten en medailles » er zich bewust van werd dat het een rol te vervullen had bij de uitgifte van médailles. Dat het eveneens moest toenadering zoeken met de kunstenaars en het publiek, niet zo zeer met het beheer alleen of met het comité dat wenste over te gaan tot de uitgifte van een herdenkingsmedaille, maar ook zelve met de klant die op zoek was naar een souvenir-artikel, een voorwerp als geschenk of meer in het algemeen naar een kunstvoorwerp. Het begreep tenslotte ook dat er iets moest uitstralen van de uitgifte, zonder zich noodzakelijkerwijze te plooiën naar een of andere slechte smaak.

Men heeft wel willen erkennen dat het nieuw leven wist in te blazen in een kunst die leed aan bloedarmoede, inzonderheid door beroep te doen op jonge medailisten die begaan waren met het vernieuwen der graveerkunst of op talentvolle beeldhouwers die

wensten zich in te spannen om terug te keren tot de rechtstreekse insnijding van het staal. Het liet trouwens zijn museum dienen tot de verdediging en de luister van de munt- en penningkunst. Dit museum, gesticht onder de juli-monarchie, bezit als voornaamste rijkdom naast een aanzienlijke muntenverzameling die geërfd werd van het oude muntenhof, eveneens een verzameling van muntstempels en matrijzen voor medailles en penningen, afkomstig van de balancierpers uit het Louvre. Op het gebied van numismatische rijkdom kan het niet wedijveren met de bezittingen van het muntenkabinet der nationale bibliotheek en het beperkte zich slechts tot enkele aspecten uit de geschiedenis der munt- en penningkunde. Het heeft gediend als omlijsting van een reeks voorlopige tentoonstellingen die betrekking hadden op de numismatiek of op de hedendaagse medaillekunst.

Zo het huidige beheer van de « munten en medailles », in rechte maar niet in feite, het monopolie bezit van de medailleaanmaak in Frankrijk, dan wordt de belangrijkheid in deze nijverheidstak slechts gemeten aan zijn uitrusting die door geen enkele soortgelijke openbare noch private industrie wordt geëvenaard. Vermelden we alleen de 12 reduceerkaarten tot het graveren der stempels en evenveel balanciers om de medailles te slaan. Behalve eigen uitgaven kan er ook voor rekening van partikulieren vennootschappen gefabriceerd worden.

Twee winkels, waarvan ene op de Conti-kaai en een andere in de 4 Septemberstraat, bieden het publiek buiten het museum om, de gelegenheid nadere kennis te maken met een typische franse kunst. Hun verkoopscatalogussen worden op duizenden nummers gedrukt: zij handelen over gedenkpenningen uit historische verzamelingen, hedendaagse uitgaven, herdenkingsmedailles en penningen voor andere gelegenheden, franse eretekens, bewerkingen tot medaille-juwelen of herslagen van oude munten. Administratief gezien staan de « munten en medailles » ten dienste van het ministerie van financiën en hebben schijnbaar zoveel financiële autonomie als hun bijkomend budget het toelaat. Een bezetting van 600 staatswerklieden en een paar dozijn funktionarissen verzekert de goede gang van deze onderneming in een gebouw uit de 18^e eeuw. Dit biedt verschillende gezichtspunten; enerzijds een fabriek uitgerust met snelle machines en anderzijds een ruime kunstwerkstede, terwijl de zorgen van haar bestuur variëren, gaande over de toepassingen in de metallurgie naar de kunstkritiek.

Vertaald

L. VAN LAEKEN

M. LAPASSADE

conservator van het muntenmuseum

*
* *

HET ONTCIJFEREN VAN GRIEKSE MUNTEN

Vervolg

In plaat VI vindt men de naam van de stad « AULIS ». Dit is een typische naam van een hinderlijke reeks woorden en bijvoeglijke naamwoorden in de genitiefvorm, waarbij een bijgevoegde letter ingelast werd. Heden valt aan te merken dat bij deze woorden in de nominatief enkelvoud deze letter niet meer voorkomt. Ondanks het gemak waarmede de grieken lettergrepen uitspraken die beginnen met moeilijke medeklinkers zoals ps, ks, kt en zelfs stl, bouwden zij op het einde dezer woorden gemakkelijke combinaties om uit te spreken, zoals ds, ts, en nts. Daar de uitgang van de nominatief enkelvoud sigma is, zijn somtijds vreemde afkortingen van de nominatief enkelvoud te bemerken daar waar ze de medeklinkers voor het sigma-, of het geheel weglaten.

De uitgangen van de genitief die een klinker bevatten, vereisen dat alle medeklinkers worden uitgesproken. Dit is een moeilijkheid die de numismaten dienen te overwinnen. Het eerste woord van plaat VII is een bijvoeglijk naamwoord, maar daar het een der titels is van de Syrische koning, is het in 't algemeen verkieslijk het te vertalen als een bijwoord, b.v. « van de koning Antiochus verkondigd door Dionysos ». De idee schijnt de goddelijkheid van de koning met een zulkdanige klaarheid te verkondigen dat het niet meer mogelijk is hieraan nog te twijfelen. Het woord is veelvuldig gebruikt als eigennaam om deze koning aan te duiden. Men mag hem dus niet verwarren met andere koningen van dezelfde naam zoals Antiochus Epiphanes en Antiochus Dionysius.

In dezelfde gedachtengang worden de Egyptische Ptolemeussen dikwijls onderscheiden als Ptolemeus Sâter (de redder) of Ptolemeus Philadelphus (de oudste van zijn vader) waarbij het bijwoord als tweede naam van de koning genomen wordt.

PLAAT VI

<i>ΑΡΚ[ΑΔΙΚΟΣ]</i>	(21) ARCADIAN
<i>ΑΡΚ[ΑΕ]</i>	(36) ARCADIAN
<i>ΑΡΣΑΚΗΣ</i>	(23) ARSACES
<i>ΑΡΣΙΝΟΗ</i>	(11) ARSINOE
<i>ΑΥΛΙΣ</i>	(39) AULIS
<i>ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ</i>	(32) AUTOCRAT
<i>ΑΦΡΟΔΕΙΣ</i>	Afk. APHRODISIAS
<i>ΑΧΑΙΟΣ</i>	(21) ACHAEAN
<i>Β</i>	
<i>ΒΑΡΓΥΛΙ</i>	Afk. BARGULIA
<i>ΒΑΡΚΑΙ</i>	Afk. BARCE

<i>ΒΑΣΙΛΕΥΣ</i>	(41) KING
<i>ΒΑΣΙΛΙΣΣΑ</i>	(12 of 13) RÈNE
<i>ΒΕΡΕΝΙΚΗ</i>	(11) BERENICE
<i>ΒΟΙΩΤΟΣ</i>	(21) BOEOTIEN
<i>ΒΡΕΤΤΙΟΣ</i>	(21) ETH. of BRUTTIUM
<i>ΓΕΛΛΑΣ</i>	GELA
<i>ΔΕΥΤΕΡΟΣ</i>	(21, 11, 22) TWEEDE
<i>ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ</i>	(21) DEMETRIUS
<i>ΔΙΚ</i>	Afk. DICAEA
<i>ΔΙΚΑΙΟΣ</i>	(21, 11 of 21, 22) JUST
<i>ΔΙΟΝΥΣΟΣ</i>	(21) DIONYSUS
<i>ΔΙΟΣ</i>	GEN. of ZEYE
<i>ΔΙΟΣΚΟΡΟΙ</i>	(21) NOM. MEERVOUD DIOSCURI
<i>ΔΙΟΣΚΟΥΡΟΙ</i>	CASTOR en POLLUX
<i>ΔΥΡΡΑΧΤΟΝ,</i>	(22) DYRRHACHIUM
<i>Ε</i>	Afk. EPXOMENOS
<i>ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ</i>	(21, 21 of 12, 22) vrije geest
<i>ΕΠΙ, ΕΠΙ of ΕΦ</i>	ten tijde van...

PLAAT VII

<i>ΕΠΙΦΑΝΗΣ</i>	(44, 44, 45) MANIFEST
<i>ἘΡ of ἘΡΑ</i>	Afk. HERAEA
<i>ΕΡΥΘ</i>	Afk. ERYTHRAE
<i>ΕΡΧΟΜΕΝΟΣ</i>	(21) ERCHOMENOS of ORCHOMENOS
<i>ΕΥΑΙΝΕΤΟΣ</i>	(21) EUAINETOS
<i>ΕΥΠΛΑΤΩΡ</i>	(21) EDELGEBOREN
<i>ΕΦ[ΕΣΙΟΣ]</i>	(21) EPHESEN
<i>ΖΕΥΣ</i>	ZEUS, GEN. ΔΙΟΣ
<i>ΖΜΥΡΝΑΙ</i>	SEE ΣΜΥΡΝΑΙΟΣ
<i>ΗΛΕΙΟΣ</i>	(21) ELEAN
<i>ΗΠΕΙΡΟΣ</i>	(21) EPIRUS
<i>ἩΡΑΚΛΕΙΑ</i>	(12) HERACLEA
<i>ἩΡΑΚΛΕΩΤΗΣ</i>	ETH. of HERACLEA
<i>ἩΡΑΚΛΗΣ</i>	(42) HERACLES
<i>ἩΡΩΔΗΣ</i>	HEROD, GEN. ἩΡΩΔΟΣ
<i>Θ</i>	Afk. ΘΗΒΑΙΟΣ
<i>ΘΑΣΙΟΣ</i>	(21) THASIEN
<i>ΘΕΟΣ</i>	(21) GOD of GODDESS
<i>ΘΗΒΑ[ΙΟΣ]</i>	(21) THEBIN
<i>ΘΟΦΡΙΟΣ</i>	(21) ETH. of THURIUM
<i>ἹΕΡΩΝ</i>	(31) HIERON
<i>ἹΕΡΩΝΥΜΟΣ</i>	(21) HIERONYMUS
<i>ἹΣΤΙΑΙΑ</i>	HISTIAEA
<i>ΙΤΑΝΙΟΣ</i>	(21) ETH. of ITANUS

<i>K</i>	ETH. KYZIKHNOΣ
<i>ΚΑΛΧΗΑΟΝΙΟΣ</i>	(21) CHALCHEDONIAN
<i>ΚΑΛΛΙΑΝΑΣ</i>	schone god (APOLLO)
	GEN. ΚΑΛΛΙΑΝΑΚΤΟΣ

Théologie, Theocratie, enz... herinneren aan de naam van een god of godin. De vorm van het bijwoord, als er een is, zal u doen inzien welke god of godin het hier betreft.

Het eerste geelte van de benaming, aan Apollon gegeven, is in het schoonschrift en een wortel genaamd kalomel (schoon zwart). Het tweede gedeelte (dat een voornaam persoon aanduidt) komt voor bij bepaalde namen, zoals Anaxagoras.

In plaat VIII vindt men de oorsprong terug van het mineraal magnesium, het is de ethische naam der inwoners van Magnesium. Zo werd Massalia, langs het latijn om, in het moderne frans als Marseille geschreven. In een groot aantal woorden vindt men de stam Megalo zoals bv. in megalomanie (grootheidswaan) tot het woord megathérium (groot voorhistorisch dier).

PLAAT VIII

<i>ΚΑΣΣΕΑΝΔΡΟΣ</i>	(21) CASSANDRA
<i>ΚΑΤΑΝΑ of ΚΑΤΑΝΕ</i>	Afk. CATANA
<i>ΚΑΥΛΟΝΙΑ</i>	(12) CAULONIA
<i>ΚΕΛΕΝ</i>	Afk. CELENDERIS
<i>ΚΙΜΩΝ</i>	(31) CIMON of KIMON
<i>ΚΛΑΖΟΜΕΝΙΟΣ</i>	(21) ETH. of CLAZOMENAE
<i>ΚΛΕΟΠΑΤΡΑ</i>	(12) CLEOPATRA
<i>ΚΝΙ[ΔΙΟΣ]</i>	(21) CNIDIAN
<i>ΚΝΟΣΙ</i>	Afk. ETH. of CNOSSUS
<i>ΚΟΛΟΦΩ[ΝΙΟΣ]</i>	(21) COLOPHONIEN
<i>ΚΟΡΙΝΘΙΟΣ</i>	(21) CORINTHIEN
<i>ΚΡΟΤΩΝ[ΙΑΤΗΣ]</i>	ETH. of CROTON
<i>ΚΡΟΜΝΑ</i>	CROMNA
<i>ΚΥΔΩΝΙΟΣ</i>	(21) CYNODIEN
<i>ΚΥΜΑΙΟΣ</i>	(21) ETH. of CUMAE of CYME
<i>ΚΥΡΗΝΑΙΟΣ</i>	(21) ETH. of CYRENE
<i>ΛΑΡΙΣΑΙΟΣ</i>	(21) ETH. of LARISSA
<i>ΛΕΟΝΤΙΝΟΣ</i>	(21) LEONTINE
<i>ΛΕ[ΣΒΙΟΣ]</i>	(21) LESBIEN
<i>ΛΥΣΙΜΑΧΟΣ</i>	(21) LYSIMACHUS
<i>ΛΥΤΤΙΟΣ</i>	(21) ETH. of LYTTUS
<i>ΜΑ[ΓΝΗΣ]</i>	MAGNESIEN
<i>ΜΑΚΕΔΩΝ</i>	(31) MACEDONIE
<i>ΜΑΡΩ[ΝΕΙΤΗΣ]</i>	(23) ETH. of MARONEIA
<i>ΜΑΡΩ[ΝΙΤΗΣ]</i>	

<i>ΜΑΣΣΑΛΙΤΗΣ</i>	(23) ETH. of MASSALIA
<i>ΜΕΓΑΣ</i>	GROOT MAN. GEN. ENK.
	<i>ΜΕΓΑΛΟΥ, MEERV. ΜΕΓΑΛΩΝ</i>
<i>ΜΕΝΔΑΙ</i>	Afk. ETH. of MENDE

In plaat IX vindt men de oorsprong terug van vele franse woorden. Op talrijke munten vindt men een gevleugelde zegepraal naast bepaalde gekende namen zoals Nicodemus (1^e overwinnaar van de Medirës). Het woord phorus (dragen) vindt men weer in de woorden van dagelijks gebruik: Phosfore (drager van het licht. De stam Polis (stad) komt eveneens voor in vele woorden (metro-pool, politiek, constantinopel, cosmopoliet, enz...).

De kennis van de griekse oorsprong is van groot belang voor de numismaten die trachten de inschriften op de munten te ontcijferen: deze kennis behoort tot de bagage van de muntverzamelaar.

PLAAT IX

<i>ΜΕΣΣΑΝΑ</i>	MESSANA
<i>ΜΕΣΣΗΝΙΟΣ</i>	(21) MESSENIEN
<i>ΜΕΤΑΠΟΝΤΙΟΣ</i>	(21) ETH. of METAPONTUM
<i>ΜΙΘΡΑΔΑΤΗΣ</i>	(23) MITHRIDATES
<i>ΜΙΝΩΙΟΣ</i>	(21) ETH. of MINOS
<i>ΜΥΡΙΝΑΙΑ</i>	Afk. ETH. of MYRINA
<i>ΜΥΤΙΛΗΝΗ</i>	(14) MYTILENE
<i>ΝΑΞΙΟΣ</i> of <i>ΝΑΧΙΟΣ</i>	(21) ETH. of NAXOS
<i>ΝΕΑΝ</i>	Afk. NEANDRIA
<i>ΝΕΟΠΟΛΙ</i>	Afk. NEAPOLIS
<i>ΝΙΚΑ</i> of <i>ΝΙΚΗ</i>	(13 of 11) VICTORIA of NIKE
<i>ΝΙΚΗΦΟΡΟΣ</i>	(21, 21, 23) VICTORIA
<i>ΝΙΚΟΜΗΔΗΣ</i>	(23) NICOMEDES
<i>ΟΒΟΛΟΣ</i>	(21) OBOL
<i>ΟΛΒΙΟΠΟΛΙΤΗΣ</i>	(23) ETH. of OLBIA
<i>ΟΛΥΜΠΙΑ</i>	OLYMPIA (NIMF)
<i>ΟΛΥΜΠΙΑΚΟΣ</i>	(21) OLYMPOS
<i>ΟΛΥΜΠΙΚΟΣ</i>	OLYMPIEN
<i>ΟΠΟΝΤΙΟΣ</i> }	(21) ETH. of OPUS
<i>ΟΠΟΥΝΤΙΟΣ</i> }	
<i>ΟΡΦΥ</i>	Afk. ORPHRYNIUM
<i>ΠΑΝ</i> of <i>ΠΑΝΤ</i>	Afk. PANTICAPAEUM
<i>ΠΑΡΙΟΝ</i>	(22) PARIUM
<i>ΠΕΡΔΙΚΚΑΣ</i>	(24) PERDICCAS
<i>ΠΕΡΓΑΜΗΝΟΣ</i>	(21) PERGAMENE
<i>ΠΕΡΣΕΥΣ</i>	(41) PERSEUS

<i>ΠΙΑ[ΙΟΣ]</i>	(21) ETH. of PISA
<i>ΠΟΣΕΙΔΩΝΙΟΣ</i>	(21) ETH. of POSEIDONIA
<i>ΠΡΑΙΣΙΟΣ</i>	(21) ETH. of PRAESUS

Neopolis (Napels) heeft de stam Neo (nieuw) gekoppeld met het reeds vermelde woord polis. Samen vormen zij een geheel dat nieuwe stad betekent. De stam neo wordt dagelijks gebruikt wat als voorbeeld kan gesteld worden van het gebruik van griekse woorden in de hedendaagse omgangstaal.

Het tweede woord van de plaat X toont principieel het leggen van de klemtoon, t.t.z. dat de klemtoon dient gelegd op een der eerste drie lettergrepen. Bij de nominatief enkelvoud valt de klemtoon op de eerste lettergreep maar in de genitief voegt men er een bijkomende lettergreep aan toe waardoor het er vier worden en de klemtoon moet verlegd worden van de eerste op de tweede lettergreep. Het derde woord wordt dikwijls gebruikt in samengestelde woorden om de eerste vorm of de stam aan te duiden als prototype of patroon.

Vervolgt

TONEELGELD

't Is geld en wel bankbriefjes gecreëerd en bestemd voor gebruik bij het toneelspele.

Wij kwamen toevallig in bezit van twee stuks in gebruik in de K V O (Koninklijke Vlaamse Opera) van Antwerpen.

Ze zijn éézijdig en bestaan in een donker-sepia kleurige fotocopy van de voorzijde van 'n briefje van 1.000 en van 100 franken; van typen, die reeds uit de omloop genomen werden.

Een derde toneelgeldbriefje is er een speciaal voor toneel ontworpen voor de K N S (Koninklijke Nederlandse Schouwburg) van Antwerpen. Het werd gedrukt op wit, eer dun papier en meet 17,8 x 8,7 cm. De rode druk is op beide zijden dezelfde: links en rechts een versieringsmotief, in het midden 'n witte open cirkel (voor het watermerk - evenwel niet aanwezig) de tekening zelf: een knielende kampeerder die zijn tent opstelt. Verder is alle opdruk in zwart: zo op de voorzijde: BANK VAN DE VRIJHEIDSLIEVENDE MEZENVANGERS / 31-12-55 / THESAURIE; links en rechts een nummer: N° OXZO. Op de keerzijde DIT BILJET IS EIGENDOM VAN DE KON. NED. SCHOUWBURG ANTWERPEN UITSLUITEND GEBRUIKT OP TONEEL (deze mededeling is heel klein gedrukt). Zoals op alle bankbrieven is ook de waarde aangegeven: 50 voorafgegaan door een soort S met een versieringsstreep erdoor.

P. p. f. j.